

12. Халяпина Л. П. Методическая система формирования поликультурной языковой личности посредством интернет-коммуникации в процессе обучения иностранным языкам. Дис. ... докт. пед. наук. – СПб.: 2006. – 426 с.
13. Халяпина Л. П. Методическая система формирования поликультурной языковой личности посредством интернет-коммуникации в процессе обучения иностранным языкам. Автореф. дис. ... докт. пед. наук (13.00.02). – СПб.: 2006. – 48 с.
14. Хоменко А. В. Формирование вторичной языковой личности как фактор совершенствования иноязычной подготовки в экономических вузах. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.gramota.net/materials/2/2013/11-2/50.html>

Ушакова Л.И.

Черниговский национальный педагогический университет имени Т.Г. Шевченко

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ

Аннотация

Исследована сущность языковой личности и путь её трансформации в условиях постоянно изменяющейся среды. Определено, что каждый уровень языковой личности имеет лингвокультурологическую составляющую. Это доказывает её важность в структуре языковой личности. Лингвокультурологическая составляющая раскрывает национальное сознание, менталитет, картину мира носителей языка, которые влияют на формирование языкового сознания, что является основной характеристикой языковой личности. Поэтому внедрение лингвокультурологической компетентности в языковое образование является необходимой потребностью времени.

Ключевые слова: языковая личность, вторичная языковая личность, поликультурная языковая личность, лингвокультурологическая компетентность, картина мира.

Ushakova L.I.

Chernigov T.G. Shevchenko National Pedagogical University

LINGUOCULTUROLOGICAL COMPONENT OF LANGUAGE PERSONALITY

Summary

The language personality essence and the way of its transformation in a constantly changing environment were investigated. It was determined that each level of language personality has a linguoculturological component. This proves its importance in the language personality structure. The linguoculturological component uncovers the national consciousness, mentality, the native speakers' picture of the world, that affects the formation of linguistic consciousness, which is the main characteristic of language personality. Therefore, the introduction of the linguoculturological competence to language education is a necessary need of time.

Keywords: language personality, the second language personality, multicultural language personality, linguoculturological competence, picture of the world.

УДК 378

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Чайка О.М.

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

У статті проаналізовано реальний стан проведення педагогами систематичної роботи з розвитку творчої самостійності студентів-філологів у процесі викладання методики навчання літератури. Визначено критерії і показники окресленої якості особистості. Згідно цих критеріїв сформульовано чотири рівні розвитку творчої самостійності студентів. У результаті проведеного констатуючого експерименту виявлено первинний рівень творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури. Аналіз отриманих даних дозволив зробити висновок щодо основних недоліків у методичній підготовці майбутніх спеціалістів і довів відсутність ефективної технології розвитку творчої самостійності студентів-філологів у процесі вивчення методики викладання зарубіжної літератури.

Ключові слова: методика, розвиток, творча самостійність, критерії, рівні, майбутні вчителі зарубіжної літератури.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освітнього процесу принципово важливого значення набуває проблема формування особистості як носія духовності, культури і творчості. Суспільство потребує спеціалістів, які володіють творчим мисленням, творчою рефлексією і здатні до подальшої творчої самореалізації. Це безпосередньо впливає на зростання відповідальності

викладачів за професійно-особистісне вихання молодого покоління.

Підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів зарубіжної літератури актуалізує проблему розвитку творчої самостійності як однієї з провідних якостей особистості спеціаліста. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідити сучасний стан порушеної проблеми у практичній ді-

яльності вищих педагогічних навчальних закладів, що дасть змогу виявити сильні та слабкі сторони аудиторної і позааудиторної самостійної творчої діяльності майбутніх учителів-словесників, визначити перспективні шляхи її удосконалення у процесі вивчення методики викладання зарубіжної літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що проблема розвитку самостійності та творчих здібностей особистості в науці не є новою. Питання сутності, рівнів і засобів формування самостійності та творчості суб'єктів пізнавальної діяльності розкриваються у дослідженнях П. Гальперіна, Е. Голанта, М. Данилова, Г. Костюка, П. Підкасистого, Н. Половникової, Т. Шамової та ін. Роботи психологів Л. Виготського, Д. Ельконіна, С. Рубінштейна, О. Леонт'єва, А. Маслоу та ін. дають змогу розглядати творчість і самостійність як показники розвитку особистості, її потенціалу.

Ефективні шляхи, методи, прийоми, форми розвитку творчої самостійності особистості у процесі вивчення літератури запропоновані у працях багатьох учених-методистів: Т. і Ф. Бугайко, А. Вітченка, Н. Волошиної, О. Ісаєвої, Ж. Клименко, М. Кудряшова, О. Куцевол, Л. Мірошніченко, В. Неділька, С. Пасічника, А. Ситченка, Г. Токмань та ін. Втім, більшість цих досліджень стосуються загальноосвітньої школи, роботи учнів та вчителів-словесників.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Студіювання психолого-педагогічних та науково-методичних джерел дозволяє стверджувати про відсутність діагностичних досліджень з проблеми розвитку творчої самостійності майбутніх учителів-словесників у процесі їх професійного становлення.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є розкриття специфіки самостійної творчої діяльності студентів-філологів в умовах аудиторної і позааудиторної роботи та виявлення первинного рівня їх творчої самостійності у процесі вивчення курсу методики викладання зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вивчення сучасного стану сформованості творчої самостійності майбутніх учителів-словесників було використано традиційні емпіричні методи: спостереження, анкетування, індивідуальні бесіди, вивчення досвіду. Загалом у констатувальному експерименті взяло участь 27 викладачів методики навчання літератури і 268 студентів-філологів 4 курсу. На нашу думку, результати виявлення рівнів розвитку творчої самостійності у студентів четвертого курсу є найбільш показовими, тому що вони закінчують навчальний рік бакалаврами (фахівцями з вищою освітою).

Відвідування лекційних та лабораторно-практичних занять з методики викладання зарубіжної літератури дає змогу виявити незадовільний стан справ: за браком аудиторних годин наукова, навчальна інформація подається у визначеному, обмеженому обсязі; викладачі залучають до роботи тільки деяку частину студентів, адже не завжди враховують рівень їхнього розвитку, інтереси, ціннісні орієнтації, індивідуальні здібності і змушують суб'єктів навчального процесу займати позицію об'єктів, що гальмує розвиток самостійного і творчого мислення студентів; не завжди проводиться самостійна, творча, пошуково-дослідницька діяльність філологів; викладачами майже не регламентується обсяг творчих самостійних завдань; не завжди визначаються критерії оцінювання та форми контролю самостійної роботи, витрати часу на її виконання, не враховується професійна спрямованість творчих самостійних завдань. Студентам не надається можливість планувати свою самостійну

роботу, контролювати власні досягнення при виконанні самостійних завдань і тим самим усвідомлено підвищувати їх до творчого рівня складності.

Основні причини даного стану речей вбачаємо у тому, що на кафедрах не розроблені методичні рекомендації для викладачів з питань організації самостійної та індивідуальної роботи студентів, відсутні чіткі вказівки щодо характерних рис і відмінностей самостійної та індивідуальної роботи в умовах кредитно-модульного навчання, не розроблена класифікація різновидів самостійної творчої роботи.

Аналіз одержаних результатів анкетування дозволяє констатувати, що в цілому більшість педагогів усвідомлюють важливість розвитку творчості, активності, самостійності студентів-філологів у процесі їхньої підготовки до викладання літератури в школі. Лише 17,6% респондентів своє завдання вбачають у передачі готових знань. Основна частина викладачів методики усвідомлюють важливість розвивального підходу до осмислення педагогічного призначення. 47% педагогів вважають своїм основним завданням розвиток творчої особистості, здатної до самоусвідомлення і самовиявлення.

82,3% респондентів використовують на практиці різноманітні самостійні та творчі завдання, проте більшість опитаних – 52,9% респондентів – використовують творчі самостійні завдання епізодично. Лише 29,4% опитаних намагаються систематично використовувати творчі завдання у процесі самостійної роботи студентів.

Також необхідно відмітити, що поняття «творча самостійність» розуміється педагогами дуже вузько. Так, 41,1% викладачів сутнісною ознакою творчих самостійних завдань вважають письмову форму їх виконання. Це дає підстави стверджувати, що педагоги мають на увазі здебільшого письмові творчі роботи. Інші варіанти відповідей розподілилися наступним чином: 17,7% респондентів основною ознакою творчих самостійних завдань визнають оригінальність (нестандартність, багатоваріантність), 11,8% педагогів такими вважають завдання на розвиток уяви, фантазії й творчо-критичного мислення. Ухилились від відповіді 5,9% педагогів. Лише 23,5% опитаних визнають, що розвитку творчої самостійності особистості сприяють творчі і проблемні завдання як в усних, так і письмових видах діяльності. Це підтверджує наші попередні висновки щодо невизначеності поняття у методичній літературі.

У ході проведення індивідуальних бесід було визначено причини таких результатів: значна навчально-наукова завантаженість; недостатня сформованість такої якості особистості, як творча самостійність, у самих викладачів; недостатня професійна мотивація викладачів, які вважають, що творча самостійність не є базовою якістю особистості педагога.

З огляду на такий стан речей доводиться констатувати, що значній частині опитаних бракує знань із педагогіки, психології, методики, відповідно обмеженням є використання ними ефективних методів та прийомів у процесі викладання методики навчання зарубіжної літератури, а також більшість педагогів має лише загальне уявлення про творчу самостійність як якість особистості.

Для з'ясування сучасного стану сформованості рівня творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури визначаємо критерії і показники окресленої якості особистості. За критерії беремо компоненти інтелектуально-творчої діяльності, виокремлені з урахуванням поглядів науковців на творчу особистість (Ю. Гільбух, О. Матюшкін, В. Моляко): мотиваційний, процесуальний, результативний. Подаємо їх у таблиці.

Таблиця 1

Критерії творчої самостійності студента-філолога

Компоненти	Показники
Мотиваційний	– інтерес до способів накопичення знань, до творчої організації інтелектуальної праці; – прагнення до саморозвитку; – самостійність під час виконання завдань.
Процесуальний	– володіння загальними і спеціальними вміннями самостійної творчої роботи; – володіння тактичними і стратегічними методами пізнання; – уміння самостійно аналізувати і коригувати результати роботи.
Результативний	– активність та прояв особистісної ініціативи; – методичні уміння у будь-якій педагогічній ситуації; – уміння здійснювати самоаналіз і самоконтроль.

Джерело: розроблено автором за даними [2; 4; 6]

Згідно цих критеріїв визначаємо чотири рівні розвитку творчої самостійності студентів: копіювальний (початковий), реконструктивно-творчий (середній), конструктивно-творчий (достатній), продуктивно-творчий (високий).

Для діагностики мотиваційного компонента творчої самостійності студентів вивчаємо мотивацію навчання майбутніх учителів-словесників у вищому навчальному закладі, досліджуємо мотиви навчальної діяльності, самостійної роботи, потребу у досягненні цілей, усвідомленість цілей творчої самостійної діяльності студентами, визначаємо вплив мотивів на самостійне виконання завдань.

Аналіз отриманих даних свідчить про адекватний вибір студентами-філологами професії і задоволення нею, про їхнє прагнення до здійснення самостійної творчої діяльності. Дослідним шляхом з'ясуємо, що найбільший відсоток студентів (64%) керуються у творчій діяльності інтенсивним, усталеним інтересом, прагненням самостійно виконувати творчі завдання і самовдосконалюватися. Ситуативний інтерес, виконання поставленого викладачем завдання за необхідності, епізодичні спроби підвищувати свій рівень характерні для 26% студентів. Нестійке переживання новизни, діяльність за примусом, відсутність прагнення підвищувати свій рівень характеризують 10% студентів.

Рівні розвитку мотиваційного компонента творчої самостійності майбутніх філологів виводимо як середнє арифметичне отриманих результатів. Дещо вищий відсоток належить студентам конструктивно-творчого (39,3%) і репродуктивно-творчого (35%) рівнів, що пояснюється накопиченими знаннями з методики викладання зарубіжної літератури і набутими професійними вміннями та навичками. Майже однаковий показник у студентів продуктивно-творчого (13%) і копіювального (12,7%) рівнів.

Другим компонентом творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури є процесуальний компонент. Діагностика рівнів розвитку загальних і спеціальних вмінь самостійної творчої діяльності проводиться на основі тестових завдань, модульних контрольних робіт, завдань різного рівня складності, що пропонуються у планах до практичних занять, завдань самостійної та індивідуальної роботи.

Аналіз отриманих результатів дає підстави вважати, що основні вміння творчої самостійної діяльності краще розвинені у четвертокурсників на конструктивно-творчому та реконструктивно-творчому рівнях – 33% і 32,4% відповідно. Вони мають

достатньо сформовані вміння пошукової роботи, самостійно виконують завдання на застосування знань у нестандартних педагогічних ситуаціях за раніше засвоєним алгоритмом, планують самостійну діяльність, здійснюють контроль за її результатами, коригують рівень навчальних досягнень в умовах колективної діяльності. Майбутні спеціалісти цих рівнів характеризуються достатнім рівнем розвитку вмінь і навичок у більшості видів навчальної діяльності. Такі студенти мають самостійну точку зору на проблеми, що є для них цікавими, але бояться вийти за межі загальноприйнятих шаблонних рішень. Значно нижчі показники у студентів продуктивно-творчого (14,4%) і копіювального (20,2%) рівнів.

Наступним компонентом творчої самостійності є результативний компонент. Одним із критеріїв розвитку даного компонента творчої самостійності майбутніх учителів-словесників вважаємо наявність умінь робити самостійні висновки про отримані результати і критично оцінювати результати творчої самостійної діяльності.

Одержані показники свідчать про те, що студенти четвертого курсу вміють виділяти головне, узагальнювати та систематизувати інформацію, одержану з різних джерел, можуть встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, але в їхніх міркуваннях відсутні цілісність і системність. Особливі труднощі вони відчувають під час перенесення знань, здобутих під час вивчення одних предметів, на інші. Такі студенти здатні аргументувати самостійні думки, здійснювати самоконтроль за результатами творчої самостійної діяльності, але часто є непослідовними.

Результати статистичної обробки даних свідчать про неоднорідний рівень розвитку творчої самостійності майбутніх учителів зарубіжної літератури. Більша частина студентів належить до конструктивно-творчого та реконструктивно-творчого рівнів. Досить високий відсоток (майже 62%) констатує неготовність студентів-філологів до самостійного виконання творчих, проблемних, пошуково-дослідницьких завдань; майже 58% опитаних надають перевагу репродуктивному типу навчальної діяльності. А це у свою чергу негативно позначається на розвитку творчої самостійності, що є важливою передумовою успішної навчальної діяльності особистості і має принципове значення для професійної підготовки майбутнього вчителя зарубіжної літератури.

Проведене дослідження дає змогу визначити основні недоліки у методичній підготовці майбутніх учителів зарубіжної літератури: нераціональне поєднання методів, прийомів і видів навчальної діяльності; відсутність систематичності у плануванні, організації та методичному забезпеченні самостійної роботи студентів; неприхована штучність розроблених методичних рекомендацій для самостійного вивчення окремих тем курсу методики вивчення літератури; низький методичний рівень завдань для самостійної та індивідуальної роботи студентів-філологів тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи.

Результати констатуючого експерименту доводять, що, незважаючи на усвідомлення більшістю викладачів і студентів-філологів значення творчої самостійності для формування професійних здібностей і становлення майбутнього вчителя-словесника, робота з розвитку творчої самостійності не носить системного характеру.

Одержані дані дозволяють дійти висновку, що у вузівській практиці виникла необхідність створення методичної системи розвитку творчої самостійності студентів-філологів у процесі їх методичної підготовки до викладання шкільного курсу зарубіжної літератури.

Список літератури:

1. Горальський А. Правила тренінгу творчості: методичний посібник; [пер. з польської] / А. Горальський. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 54 с.
2. Измерение интеллекта / [под ред. Ю. Гильбух]. – К., 1997.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2004. – 509 с.
4. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А. М. Матюшкин. – М.: Педагогика, 1972. – 208 с.
5. Моляко В. А. Стратегии решения новых задач в процессе творческой деятельности / В. А. Моляко // Обдарована дитина. – 2002. – № 4. – С. 33-44.
6. Моляко В. А. Творческая одаренность и воспитание творческой личности / В. А. Моляко. – К.: Знание, 1991. – 20 с.

Чайка Е.Н.

Глуховский национальный педагогический университет имени Александра Довженко

**АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ РАЗВИТИЯ
ТВОРЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ
МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ****Аннотация**

В статье проанализировано реальное состояние проведения педагогами систематической работы по развитию творческой самостоятельности студентов-филологов в процессе преподавания методики обучения литературе. Определены критерии и показатели данного качества личности. Соответственно этим критериям сформулировано четыре уровня развития творческой самостоятельности студентов. В результате проведенного констатирующего эксперимента выявлено первичный уровень творческой самостоятельности будущих учителей зарубежной литературы. Анализ полученных данных позволил подвести итог относительно основных недостатков в методической подготовке будущих специалистов и подтвердил отсутствие эффективной технологии развития творческой самостоятельности студентов-филологов в процессе изучения методики преподавания зарубежной литературы.

Ключевые слова: методика, развитие, творческая самостоятельность, критерии, уровни, будущие учителя зарубежной литературы.

Chaika O.M.

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

**ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT
OF CREATIVE INDEPENDENCE OF STUDENTS IN THE STUDY OF METHODS
OF TEACHING FOREIGN LITERATURE****Summary**

The article analyzes the real state of systematic teachers work aimed at the development of creative independence of students-philologists in teaching the course «Technique of teaching foreign literature». The criteria and indicators of this quality are specified. According to these criteria four levels of creative independence of students are derived. As a result of ascertaining experiment it is revealed the primary level of creative independence of the future teachers of foreign literature. Analysis of the data led to conclusions about the main shortcomings in methodical preparation of students-philologists and proved lack of effective technology of development of creative independence of future specialists in the study of technique of teaching foreign literature.

Keywords: technique, development, creative independence, the criteria, levels, future teachers of foreign literature.